

Debreceni Disputa

Augusztus 20-i naplójegyzet

GÁBOR BÁLINT

katolikus pap, London

Magam sem tudom hogyan, Németh László magyar „irodalomtörténete”, Az én katedrám című esszékötet kerül a kezembe. Egy antikváriusstandon találok, itt, a Kálvin tér sarkán, ahol a butikvilág és a foszló kulturális emlékezet összeér. „Minden könyv háromszáz forint”. S mi más is olvashatnék Debrecenbe hazaérkezve, mint a „Protestáns kor” című fejezetet. Maga a könyv szerzője a múlt. Régi történet. Nem mai olvasmány. De mintegy késői alkalmaként, próbálok megérteni az „urbánus-népi” vita gyökereit. A kétféle stílust és érdeklődést. Összetett szakadások ezek. London és Debrecen között feszülve.

Haza térve külföldről, az ország, mint szülőföld ritmusa lep meg. Nem a médiából és pénzügyi központokból üvöltő ritmustalanságra gondolok. Ez mindig csak a felszín. Hanem, ami alatta van. Ezt csak a hosszú évek múltán hazatérő érzi meg. Kereselem a szót e „határtapasztalatra”, s az ország és szülőföld kontrasztjánál maradok. Még mindig természetes lélegzése van e földrajzi és kulturális értelemben vett magyar tájnak. Az élő természetet is mondhatnánk, de ennél többről van szó. Lélektanilag az itt élő emberek, paradox módon, még egyek a már letűnt kor kulturális emlékezetével. E gyökerek – vágyak? – még erősebbek, mint amivé lettünk a „globális” ritmus(talanság)okba oldódva. Német László soraiban azt érzem, hogy a „népi” írásmód elsősorban erre a „hordozó természetre” figyelés. A földre. A természet és a kultúra határvonalán. Figyelésük voltaképp szülőföldre figyelés. Visszatekintenek, vesztésben, kulturális paradigmaváltások szorításában. S a népiek mindig rámennek e „rendszer-váltásokra”. Am figyelmiük alapkészítetése archaikus: emberi szálaink szó és táj kötődését imperatívusszá tenni. Ez maradandó értékük. A „népiek” stílusát ez a fajta figyelem nagyban formálja. Amit belelegez, amire emlékezik az író, az szab határt és ad ösztönzést érdeklődésének. Közösségei valódi szükségéi lokálisak, s nem „globálisak”, mint az „urbánusok” esetében. Persze, tudom, letűnt világ. A vidék sem a régi: termőföld és ember viszonya megváltozott. S mára érteni véljük, az „urbánus” és a „népi” nem szembenállás kéne, hogy legyen. Mai, urbánus emlékezetünknek meg kéne tanulnia a „népikre” mint kollektív tudatalattinkra tekinteni. S azt a bizonyos rendszer- és korszakváltási traumát, bennük, mint tükörben szemlélni. Mert a Némethnél meg-

örökített világ nagyon is valós marad. Akkor is, ha ma Budapesten, Párizsban, vagy Londonban lehetetlen-ség így írni és érezni. Empátiával azonosulni e „természetközeli” közösségekkel lehet, de ugyanúgy írni nem. Anakronizmus volna. Az „urbánus” kultúra más civilizációs ritmusra érzékeny. Más problémákra. A kultúra más(más) dimenziójában történik. Visszatérő élményem kinn, hogy az

nincsen, fontos volna újra kontextusba helyezni a „népi-urbánus” konfliktust. Mert minden modellje értékes annak az esztelen kiégésnek ahová jutottunk. Országszakadásnak? Mert egyszerűen nincs rálátásunk arra, ami van. Kétharmadok és egyharmadok vannak, de kritikai távolság az nincsen. Éppúgy mint Vajda Lajos szén-ezüsttempera Imaginárius tájképein, ott, az ezerkilencszáz-

„Vonák”, „Deutschok” – s a tragédia, hogy most már „Orbánokat” is itt kell írnom – és e kutyás kiharapások, sósavval gyermeküket leöntők, családjukat kiirtó és öngyilkos férfiak, eső tőzsdék hírei: nem véletlen párosítások. A népet agresszióba hipnotizálókat ki vonja felelősségre? Senki. Mert egy idő után nem is hiánya a hiány.

S így üt, amit Németh László ír. Elfojtott tudatalattinkból. „Az a hit,

(N. L., A Debreceni Disputa) A reformáció kora, amiről ír, tényleg „modell”. Mégpedig pozitív modellje valóságunknak. Újra fel kell kéne fedeznünk a protestációt. A kor normatlanságának normatörését. Ahogyan Németh fogalmaz, kissé archaikus, csaknem „vidékiek”. Am tartalma grammra pontos. „A reformáció kora...egy zárt rendszert döntött össze, kiszaladt az emberek alól a régi alap, s aránylag tohonyább szellemeknek is új igazságok után kellett kapkodniuk. A közszellem ellenállhatatlanul keresi a nyugalmi helyzetet. Régi nyugalmi helyzetéből kibillentették, s ő új egyensúlyt vár apostolaitól. Az elrúgott formulát helyettesítő, új formulát követel. Mondatokat akar, amelyeket családjában s barátai közt a színölcsesség látszatával csepegtethet el. Megnyugodni akar, s nem gondolkozni.”

Kint vihar. Ostoba, fojtó, nyáresti zivatar. A maga módján pontos „modellje” a nem gondolkodás kataklizmáinak, amiben élünk. S nem értem. Nem hiszem, hogy ez a kollektív mállás nem fáj az embereknek. Csak úgy tűnik, épp a „protestantizmus” elfogulatlan nézőpontjai hiányoznak. S az egyházakat épp ezekben az években fizették le, hogy maradjanak csendben. S elhallgatom a vasárnapi mise- és istentisztelet-közvetítéseket. Fáj a kegyes üresség. Ahogy átfut rajtunk a hatalom és a nagypolitika hangja. Mint vajon a kés. Am a szekuláris média normatörő képessége sem sokkal különb. Régi pártszájkosarakban, legjobb esetben, régi „urbánus-népi” ellentéteket ismételtünk. S nem vesszük észre, hogy az új konzervatívizmus és nemzeti irány éppolyan agresszív és korlátoltan makacs, mint az általa kárhozottat neoliberalizmus volt. A konzultáció és döntéshozatal körei éppúgy szűkülnek, mint anno. A neoliberalizmus vakhítté s annak kudarcát láttuk a tudomány, technológia és az (állítólag) szabad piac „szentháromságában”. Ahol az elitek szakértői tévedhetetlensége és küldetésstudata volt az középpont. „Disputák nélkül.” Mára neve is van nyolcvanas évekbeli virágkorának: az „elveszett évtized”. A konklúzióval a máról, még várni kell.

Kint ömlik, ömlik az eső. Megszakadt Debrecen felett az ég. Zárt rendszerek – s a tőzsdén legyártott legújabb pánikhírek – feletti égháború fényei. A Debreceni Disputa intés és biztatás „azembereknek”. „Egy kor jelenségei közt nem lehet válogatni: ez fontos, ezzel foglalkozom, ez nem fontos, ezzel nem. Nagy költők olykor jelentéktelennek tűnő verseikbe rejtették el a lelkük kulcsát, s halott korokat olykor jelentéktelennek tűnő műveken át lehet megérteni.” 1929-ben írja Németh.

angol vidéken, távol London pörgésétől, nem lehet Sigmund Freudot és Julia Kristevát olvasni; vagy épp Harold Pintera. Háromszoros koncentráció szükséges visszatérni a kultúrának abba a terébe, amelyben ők írnak. A vegetáció buja óskáosza, zöldje, az érés és enyészet napi ritmusa – a kert – feloldja a „nagyvárosi” Logoszt. Másfajta figyelemre készlet.

Ez nem probléma, sőt. Ezeket a távolságokat és feszültségeket kéne megfigyelni. „Népi” és „urbánus” között, ráadásul sokkal gondosabban, mint idejükben tettük. Elfogadni másságukat; és nem feledni egymásra vonatkozásukat. Talán még nem késő átjárni e világok között. Nem is értem, idehaza a két irányzat hogyan vihette törésre, a mában. S a „törések” hogyan vihették ilyen sokra: bennünk.

Pontosabban értem. S ha lenne időnk megfigyelni, mint ahogyan

harmincas évek vége táján. Mert legalább ilyen távolságból érdemes nézni a má, ahová tartunk.

S eszembe jutnak nyári érettségi találkozóinkról Svájcban élő osztálytársnóm szavai. Ugyanaz volt a „sokkélmenye” hazatérőben, mint nekem. Ömlik az agresszió és a negativitás a nap huszonnégy órájában, erre az országra. S alatta meglapulva, erre a szülőföldre. Ezt nem lehet büntetlenül elhordozni. A napon-ta intim szféránkba üvöltött gyilkosságok, „kutyá kiharapta arcú kisgyerekek”, „sósavval gyilkoló apa” típusú hírek: ez mélységesen perverz. Ugyanakkor, s ez „Szent István-i” tragédiánk, hiperrealista normalitás áldozatot, tragédiát átélt családot, és a befogadót szándékkal nem tisztelő hírek. Ez lett a norma. A kultúra maradékait felélő politikai elit verbális mássai. S nincs is csodálkozni való. A „Szijjártók”, „Budaik”, „Szanyik”,

hogy egy vita során az igazságnak kell kiderülnie, nincs meg többé. Nincs olyan közösség, amely ne fogna előre állást; ma mindenki a maga pártelfogultságát vinné a küzdők mögé... De ha így van, mi világíthat mélyebben egy korba, mint kihalt műfajai?”

Régi pártszájkosarakban, legjobb esetben, régi „urbánus-népi” ellentéteket ismételtünk. S nem vesszük észre, hogy az új konzervatívizmus és nemzeti irány éppolyan agresszív és korlátoltan makacs, mint az általa kárhozottat neoliberalizmus volt.

Grúzia vagy Georgia?

KENESEI ISTVÁN,

az MTA Nyelvtudományi Intézet igazgatója

Július 21-i számunkban a figyelemfelkeltő Megszűnt Grúzia cím alatt egy az MTI-től átvett összeállítást közölnek arról, hogy két parlamenti képviselő a Georgia elnevezés bevezetését sürgette, valamint hogy kérdésekre Martonyi János külügyminiszter adott választ, amelyben az MTA Nyelvtudományi Intézetét is megemlítette. Az Országgyűlés honlapján olvasható levelében, illetve a valószínűleg az MTI által hozzátett információkban több tényyszerű tévedés van. Már az az indító állítás, hogy „az ENSZ-nél is Georgia néven jegyezték be hivatalosan” is félrevezető, hiszen az ENSZ-nek hat hivatalos

nyelve van és ezek közül csak kettő, az angol és a spanyol írja így az ország nevét. A pontos állítás ez lehetett volna: „az ENSZ hivatalos nyelveinek többségében az ország megjelöléseként a Georgia név vagy származékai szerepelnek”. A tévedés forrása nyilván az angol szinte kizárólagos használata a miniszter (de nem az MTI-közlemény) által említett többi nemzetközi szervezetben. A grúzok egyébként – mint az MTI-től átvett hír végén pontosan szerepel – saját országukat saját nyelvükön a „Szakartvelo” névvel illetik.)

Az ezt követő miniszteri kijelentés is téves, azaz hogy a Georgia név használatának gyakorlatától „csak néhány állam, köztük Magyarország tér el”. Tény, hogy a Magyarországon eredetű nyelvekben (francia, olasz, spanyol stb.), illetve angol, német,

holland stb.), valamint a gyarmatbirodalmak utódállamaiban használatos nyelvekben a „Georgia” különféle változatai terjedtek el. De nemcsak a szláv, hanem a kelta családba tartozó gael (skót), a balti lett és litván, a finnugor észt, valamint sok ázsiai nyelvben (pl. japán, mongol, kirgiz, vietnami) is a török, illetve perzsa közvetítéssel érkezett „gürdzs” vagy „gurdzs” szóból származó megnevezések honosodtak meg – több évszázad, sőt egy évezred óta. Vagyis pontosan az történt a grúzokkal, ami annyi más néppel, köztük a magyarokkal is: ha az eredeti szó nem a sajátjuk volt, akkor valamelyik szomszédjuk használta népnév terjedt el a világban. Az pedig, hogy hány nyelvben használnak egy országnevet, aligha lehet érv bármire is. Gondoljunk csak arra,

hogy rajtunk kívül senkit sem találunk, akik olasznak mondanák Itália lakóit. És végül már a grúz kormány is téved, amikor – az MTI-információ szerint – az országnevet „oroszos alaknak” nevezi. Hozzánk ugyanis német közvetítéssel jutott

Vagyis pontosan az történt a grúzokkal, ami annyi más néppel, köztük a magyarokkal is: ha az eredeti szó nem a sajátjuk volt, akkor valamelyik szomszédjuk használta népnév terjedt el a világban.

el a XVIII. és XIX. század fordulóján, tehát még ha szláv közvetítéssel jutott is oda, a ma már kihalt eredeti „Grusien” szóalakot inkább németesen mondhatjuk.

Erről a mellelesleg nem nyelvészeti, hanem nyelvhasználati kérdéstről sokkal bővebben is lehetne írni, de a fórumon csupán kérni kívánom az illetékeseket, akár grúzok, akár magyarok, hogy vélt külpolitikai érdekek vagy előnyök miatt ne keserítsék meg sok magyar anyanyelvű ember életét, akiknek ezentúl az eddig „grúz” néven ismert és tisztelt népet ezentúl a nyelvtörő „georgiaiak” néven kellene emlegetniük.

A Fórum oldalon megjelenő vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség álláspontját. A szerkesztőség fenntartja magának a jogot, hogy a meg nem rendelt kéziratokat rövidítve és szerkesztve közölje a lap nyomtatott vagy online változatában.